

TEÓRIA LITERATÚRY

Literárne druhy: Lyrika, epika, dráma (každý z týchto druhov, má svoje ŽÁNRE)

LYRIKA

- Ø znaky lyriky sú emocionálnosť a subjektívnosť.
- Ø Zobrazuje subjektívny svet autorových nálad.
- Ø Individuálnosť autora sa v nej prejavuje najsilnejšie ako v ostatných literárnych druhoch.
- Ø Lyrika je bezprostredným výrazom autorovho vnútorného sveta.
- Ø Je spravidla metaforická – obrazná.
- Ø Základom je verš, strofa, spev. + lyrický subjekt

Reflexívna lyrika je, keď básnik uvažuje, zamýšľa sa nad tým, čo ho trápi, čo sa ho bezprostredne dotýka (citové problémy, spoločenské problémy, ...). úvahy.

Duchovná lyrika sú prevažne piesne, modlitby, plače, žalmy... spojená s náboženstvom, vyjadruje duchovné potreby veriaceho človeka

Lúboštná lyrika má motívy lásky, sklamaní a pod.

Spoločenská lyrika sú básne, v ktorých básnici umelecky stvárnilí svoje pocity, nálady, myšlienky, vyvolané spoločenskými príčinami.

Prírodná lyrika sú básne, ktoré z tematického hľadiska zaradujeme do okruhu prírodnej lyriky, vznikli pod silným vplyvom pôsobenia prírody.

Žánre lyriky:

Óda je rozsiahlejšia lyrická báseň, ktorej základným cieľom bolo osláviť nejakú osobnosť, alebo sa slávnostným spôsobom vysloviť o významnej udalosti, o významnej téme: národ, sloboda .

Hymna je tematicky a jazykovo tiež blízka óde. Je však kratšia a má pôvod v náboženskej poézii. Pôvodne slúžila na oslavu boha. Neskôr sa jej oslavná funkcia preniesla aj so svetskej, najmä politickej oblasti. Dnes sa názov hymna používa najčastejšie na pomenovanie štátnej hymny.

Žalm má podobne ako hymna pôvod v náboženskej piesni. Vznikol v hebrejskej náboženskej literatúre, odkiaľ ho prevzalo i kresťanstvo, kde sa stal súčasťou náboženských obradov.

Elégia čiže žalospev je lyrická báseň, v ktorej básnik vyjadruje žiaľ nad nejakou smutnou skutočnosťou.

Epigram je krátka báseň, v ktorej básnik vyjadruje satirický vzťah k osobám, javom vonkajšej skutočnosti alebo sebe samému.

Alba patrí tematicky do lúboštnej lyriky. Je to básnické stvárnenie lúčenia milencov na úsvite po spoločne strávenej noci.

Epitaf je krátka báseň, ktorá sa dáva na náhrobok básnika.

Pamflet bol pôvodne básňou, v ktorej autor naschvál zatajil všetky kladné črty nejakej osobnosti a vyzdvihol iba jej zápory.

Pieseň: Piesne sa delia na ľudové a umelé. Umelá pieseň vznikla za súčinnosti básnika (textára) a hudobného skladateľa.

EPIKA: predmetom epického diela je rozprávanie (DEJ, PRÍBEH) o určitej udalosti, ktorá sa odohrávala v čase a tematicky je uzavretá (má svoj začiatok a koniec). Má fabulu a sujet, tému, obsah, dej, kompozíciu, postavy, rozprávača.

Žánre epiky:

EPOS je základný veršovaný žáner epiky veľkého rozsahu.

BALADA je stredný epický žáner ľudového pôvodu. Pre umelú literatúru formu balady u nás využil predovšetkým

romantizmus. Dej balady je pochmúrny a tragický. Vystupujú v ňom i rôzne nadprirodzené a záhrobné bytosti, personifikované prírodné javy, umrlci, víly, strašidlá a pod. Hrdina balady obvykle zahynie, alebo ho stihne iný krutý trest. Je veršovaná.

LEGENDA je stredný epický žáner, rozpráva o udalostiach zo života svätých.

BÁJKA je malý žáner epiky. Jej cieľom je alegorickým spôsobom vysloviť nejaké mravné naučenie, alebo sa vysmiať nejakému zlu.

BÁJ (mýtus) je epický útvar, v ktorom sa odráža primitívny názor človeka na svet.

Neveršovaná epika

ROMÁN zobrazuje široký okruh života, obyčajne v dlhšom časovom rozpätí. Musí mať veľký rozsah. Základom deja je rozprávanie udalostí. Autor necháva postavy konať, hovoriť, myslieť i cítiť. Dej románu býva zložitý aby mohol zobrazovať život v jeho zložitosti. Obyčajne ho tvorí množstvo udalostí, ktoré sa dotýka mnohých ľudí. Romány bývajú zaľudnené veľkým množstvom postáv. Časť zobrazovaných udalostí tvorí hlavnú dejovú líniu, iné tvoria vedľajšie dejové línie románu. Hlavná dejová línia sleduje hlavné postavy a na udalostiach vedľajšej dejovej línie sa zúčastňujú vedľajšie postavy. Spojením viacerých románov do jedného celku vznikajú dilógie, trilógie a románové cykly. Obsiahle románové zobrazenie významnej etapy vo vývine spoločnosti sa volá epepeja.

NOVELA na rozdiel od románu predstavuje stredný epický žáner. Získala si obľubu u spisovateľov 19. storočia a trvá v literatúre až dodnes. Názvom novela sa pôvodne chcelo označiť, že ide o umelecké zobrazenie udalosti alebo epizódy, ktorá sa vyznačuje novotou, neobyčajnosťou. Novela nepodáva komplexný a široký obraz človeka, ale iba určitý výsek, súbor niekoľkých udalostí, ktoré však majú svoje vnútorné napätie. Má menší počet postáv ako román, jednoduchší dej, menej zložitú kompozíciu. Postavy novely sú obvykle na začiatku deja už ľudsky a charakterovo sformované. Dej má rýchly spád a nastáva v ňom obyčajne nejaký prekvapujúci obrat.

POVIEDKA patrí medzi malé žánre epiky. Vyznačuje sa tým, že umelecky stvárňuje jednotlivú udalosť zo života človeka. Vystupuje v nej malé množstvo postáv, sú však vykreslené ako opravdivé ľudské charaktery.

ČRTA je názov pre krátku poviedku, ktorá literárne spracúva skutočnú udalosť. Črty nemajú zložitý dej a prenikavú kresbu postáv.

DRÁMA: Jej základnými vlastnosťami sú:

dialogická forma - dialóg musí byť dramatický, prostredníctvom neho sa vytvárajú charaktery postáv

dramatický konflikt - ktorý vyvoláva dramatické napätie, dráma je hraná.

Výstup, dejstvo, autorské (scénické) poznámky

ŽÁNRE DRÁMY:

Činohra: je vcelku vážna, avšak jej zakončenie nie je tragické. V činohre sa zobrazujú vážne a aktuálne spoločenské problémy. Hrdinami sa stávajú ľudia bežného života.

Komédia zobrazuje sa v nej smiešnosť, komickosť a nezmyselnosť niektorých stránok ľudského života. Ostrie jej humoru je zacielené hlavne na negatívne rysy ľudských charakterov, prípadne na záporné javy spoločenského života. Je významným prostriedkom boja proti zlu.

Tragédia: Jednotlivec v nej bojuje napr. s nepriateľskými silami, s osudom, s bohmi,...

Hlavný hrdina, resp. niekoľko ďalších v boji umiera.